

Dkt. Perry Phillips, Utangulizi wa Jiografia ya Kihistoria: Kipindi cha 3 —Yerusalemu

Huyu ni Dkt. Perry Phillips katika mfululizo kuhusu Jiografia ya Kihistoria ya Israeli, hotuba nambari tatu kuhusu Yerusalemu. Habari tena, mimi ni Perry Phillips. Tumekuwa tukiangalia jiografia ya kihistoria.

Tulianza kwa kuangalia nchi kati ya na kwa nini Israeli ni muhimu sana katika historia ya kibiblia. Kuanzia hapo, tuliangalia eneo la kati la Israeli, kimsingi sehemu ya juu ya milima inayoelekea kaskazini hadi kusini, na tukaangalia eneo la milima. Na leo, tutaangalia jiji la Yerusalemu.

Kwa hivyo, Yerusalemu, mahali ambapo Mungu alichagua kwa jina lake, kifungu ambacho tunasoma katika Kumbukumbu la Torati sura ya 12, mistari ya 10 na 11. Sasa, haya ndiyo maoni ambayo wengi wetu tunayo kuhusu Yerusalemu. Tukienda huko, moja ya mambo ya kwanza ambayo tutafanya tutakapofika Yerusalemu ni kwenda kwenye Ukuta wa Magharibi, ambao ni jengo hili hapa, sehemu ya Mlima wa Hekalu, unaoitwa, ambao Herode Mkuu alijenga, ambao tutasema zaidi kidogo baadaye.

Lakini hapa panachukuliwa kuwa mahali patakatifu zaidi katika Uyahudi, kwa sababu hapa ni sehemu ya jengo ambalo Herode alijenga ambayo iko karibu zaidi na hekalu wakati wa Yesu, kabla halijaharibiwa mwaka wa 70 BK. Na sehemu nyingine ya Yerusalemu ambayo watu wengi huona, au wanataka kuona wanapofika huko, ni Lango la Dhahabu, ambalo linaonyeshwa hapa kulia. Hizo labda ni maeneo mawili maarufu zaidi huko Yerusalemu, lakini tunataka kuangalia baadhi ya vipengele vingine vya Yerusalemu na kuona jinsi inavyohusiana na historia na jiografia.

Kwanza kabisa , Yerusalemu katika muktadha mpana. Hapa kuna Yerusalemu. Nilitaja mara ya mwisho tulipozungumza, iko moja kwa moja kwenye mpaka wa eneo la kabila la Yuda, ambalo liko kusini, na eneo la kabila la Efraimu, ambalo liko kaskazini.

Kimsingi iko katika eneo la kabila la Benyamini. Kuna Yuda upande wa kusini, Efraimu upande wa kaskazini. Mara ya mwisho, pia tuliangalia Manase , ambayo iko kaskazini mwa hapo.

Na tuna Yerusalemu moja kwa moja huko Benyamini, moja kwa moja kusini mwa Benyamini. Mapitio mafupi. Mara ya mwisho tuliona kwamba moja ya maeneo makubwa kaskazini mwa Yerusalemu ni Uwanda wa Benjamini wa kati ambao umepangwa na miji minne ya Mitzvah, Geba, Gibeon, na Gibeoni.

Na tulitaja kwa nini eneo hilo lilikuwa muhimu sana. Pia tulitaja miji ya Wagibeoni iliyo upande wa kushoto wa Bonde la Benjamini la kati, yaani, magharibi mwa Bonde la Benjamini la kati. Wafalme wa Kwanza sura ya 15 labda ndiyo kifungu muhimu cha kusoma kuhusiana na hilo, na umuhimu wa Rama kwa sababu ya makutano kati ya njia ya kaskazini-kusini na njia ya mashariki-magharibi.

Huko Yerusalemu upande wa kusini tu . Hebu tuchunguze kidogo historia ya kibiblia kuhusu Yerusalemu. Mojawapo ya marejeleo ya kwanza tunayosoma ni katika Mwanzo 14.

Tunasoma kwamba Melkizedeki ni mfalme wa Salemu, ambayo ni sawa na Sayuni, Yerusalemu. Haya ni maneno ambayo tutatumia kwa kubadilishana kwa Yerusalemu. Mwanzo sura ya 22, sura muhimu sana, kufungwa kwa Isaka na dhabihu ambayo ingefanyika kwenye Mlima Moria, kaskazini mwa jiji la Yerusalemu.

Na hapa ndipo Isaka alipookolewa, dhabihu ambayo Ibrahimu aliambiwa aitoe kwa Isaka. Na katika Yoshua 10, tuna Muungano wa Yerusalemu, ambapo miji na majimbo katika eneo hilo yalikusanyika pamoja ili kupigana vita na Wagibeoni. Na ilikuwa Yerusalemu ambayo ilikuwa kichwa cha muungano huo iliyoongoza shambulio dhidi ya Gibeoni, ambalo baadaye lililindwa na Yoshua.

Na waamuzi, unaitwa mji wa Wayebusi, watu walioishi katika mji huo kabla haujatekwa na Waisraeli. Historia zaidi kidogo inaendelea. Samweli wa Pili sura ya 5, nimeelezea hili kwa sababu linazungumzia kuhusu kutekwa kwa mji na Daudi, ambao tutauangalia kwa undani zaidi baadaye.

Na kisha katika Samweli wa Pili sura ya 6, tunasoma kuhusu Sanduku la Agano lililoletwa katika jiji la Yerusalemu. Na tunaona kwamba Yerusalemu inakuwa kitovu cha kidini na kisiasa cha Israeli. Na wacha niseme tu jambo moja sasa kuhusu kwa nini hilo ni muhimu.

Daudi alipoanza kutawala, alikuwa kusini mwa Yuda. Alikuwa Hebroni. Hiyo ni mbali sana na makabila makuu kaskazini, Efraimu na Manase.

Naam, kama utajaribu kutawala Efraimu na Manase kutoka Hebroni, hiyo ni mbali sana. Zaidi ya hayo, watu wa Efraimu na Manase watamwona Daudi kama mtu sahihi katika mapaja ya watu wa Yuda. Baada ya yote, anatoka katika kabila la Yuda.

Na hivyo wanaweza kudhani kuna upendeleo fulani hapo. Kwa hivyo Daudi anafanya jambo la busara sana. Analeta mji mkuu kati ya kabila kubwa la Yuda na makabila makubwa ya Efraimu na Manase.

Na anaweka mji wake mkuu Yerusalemu, ulioko Benyamini. Na unakuwa mji wake baada ya kuushinda kutoka kwa Wayebusi. Na anaweka kituo cha kidini hapo pia.

Na kwa hivyo kimsingi, ili kuyafanya makabila yote yawe na furaha, aliweka mji wake mkuu kati ya mataifa makubwa kaskazini, Efraimu na Manase, na mataifa makubwa ya kikabila kusini, ambayo ni Yuda. Acha nikupe mfano wa jambo lile lile lililotokea Marekani muda mfupi baada ya kuanzishwa kwake. Kumbuka, miji mkuu miwili ya kwanza ilikuwa Philadelphia na New York.

Lakini ili kuyaweka majimbo ya kusini na majimbo ya kaskazini pamoja katika muungano, walichoamua kufanya ni kujenga mji mkuu tofauti katika eneo ambalo sasa linaitwa Wilaya ya Columbia, ambalo kwa kweli lilikuwa sehemu ya Maryland na Virginia. Virginia na Maryland walitoa eneo hilo, na mji mkuu ukawekwa Washington, DC, kwa hivyo ungekuwa kati ya majimbo makubwa kaskazini na majimbo makubwa kusini. Ilikuwa ni kipaji cha David kufanya hivi ili kuunganisha nchi nzima.

Naam, hapa pia ni eneo ambalo Sulemani alijenga hekalu la kwanza, hekalu lake kubwa, juu ya Mlima Moria, cha kufurahisha ni kwamba, ambapo Ibrahimu alipaswa kumtoa Isaka kafara. Na tutaona jinsi hili linavyoendelea kijiografia kwa muda mfupi tu. 2 Wafalme, sura ya 18 hadi 20, na pia katika 2 Mambo ya Nyakati, sura ya 29 hadi 32, Hezekia anazingirwa na mfalme wa Ashuru Senakeribu.

Hii ni katika mwaka wa 701, na tutaona baadhi ya marekebisho ya mfumo mzima wa maji ambayo Hezekia alifanya, ambayo yaliifanya Yerusalemu kuwa imara zaidi na isiweze kushambuliwa na watu ambao wangezuia usambazaji wa maji. Nitaingia katika historia zaidi baadaye. Naam, hapa Yerusalemu inaelekea magharibi.

Kwanza kabisa, utafika eneo lenye mstatili kidogo, karibu eneo la mstatili hapa. Hilo ni Mlima wa Hekalu wa kisasa. Huo ulikuwa kilima hapo awali.

Iliharibiwa na Herode Mkuu. Alichofanya ni kujenga kuta kuzunguka, kuijaza kwa udongo, kuweka matao chini, kuifanya kuwa eneo tambarare, na kuweka hekalu lake hapo. Na leo, tunachokipata hapo ni msikiti, hasa msikiti wa kile kinachoitwa Msikiti wa Omar, ambapo ndipo kuba la dhahabu tuliloliona kwenye slaidi ya awali lilipo, linaloitwa Kuba la Mwamba, mwamba ukiwa mwamba ambapo Ibrahimu alipaswa kumtoa Isaka dhabihu.

Kwa vyovyote vile, hili ni eneo tambarare. Hilo linaonekana waziwazi. Lakini basi, unapoangalia upande wa magharibi, sasa tunaangalia upande wa magharibi, kuelekea Mediterania, unachokiona ni baadhi ya maeneo yenye vilima ya Yuda na jiji jipya la Yerusalemu hapo.

Lakini ninachotaka kuelekeza umakini wetu ni kipande hiki kidogo cha mali isiyohamishika hapo. Hapo ndipo Yerusalemu ilipoanzia. Na unauliza, kwa nini Yerusalemu ianzia hapo? Kwa nini inaonekana kuwa chache sana sasa, ilhali jiji kuu

linaonekana kukua katika eneo hili? Na jibu, tutaona, linahusiana na usambazaji wa maji.

Miji ya kale ilihitaji maji, na tutaona mahali ambapo maji yalikuwa kwa ajili ya jiji la Yerusalemu. Kwa hivyo eneo hilo la mviringo unaloliona hapa, hapa ndipo jiji la Yerusalemu lilipoanzia. Huo ulikuwa mji wa Wayebusi uliotekwa na Daudi, na mji umeenea kutoka hapo hata leo.

Hebu tuangalie topografia ya eneo hilo. Utaona katika baadhi ya slaidi hizi kile utakachogundua ni kipengele hiki mahususi ninachokielezea hapa kinachoendelea hivi. Huu ni ukuta huko Yerusalemu leo, na unaashiria kile tunachokiita Mji wa Kale wa Yerusalemu.

Kwa kweli, ni ukuta uliojengwa na Waturuki baada ya kuuteka mji. Ulijengwa na Waturuki katika miaka ya 1500. Mlima wa Hekalu niliowaonyesha hapo awali ni mstatili huu hapa.

Kwa hivyo kumbuka hilo katika baadhi ya ramani nitakazokuonyesha, ambazo zitakuelekeza kwenye kinachoendelea hapa. Naam, baadhi ya vipengele vikuu vya topolojia. Kwanza kabisa , Bonde la Kidroni.

Hili ni bonde refu linaloelekea mashariki mwa mji wa kale, Bonde la Kidroni. Bonde lingine kubwa ni Bonde la Hinomu. Bonde la Hinomu linaanzia magharibi, linaelekea kusini kuzunguka sehemu ya kusini ya jiji, na kisha linaanza kuelekea mashariki, na katika sehemu hii, linakutana na Bonde la Kidroni.

Tuna bonde lingine katikati ya jiji hapa, na hilo linaitwa Bonde la Kati, au katika nyakati za Kigiriki Bonde la Tyropean . Tyropean , kwa njia, inamaanisha bonde la watengenezaji jibini, mtu anayetengeneza jibini. Na tuna bonde lingine dogo, Bonde la Transversal hapa.

Hatutajali kuhusu hilo. Haya ndiyo mabonde yako matatu makubwa. Hapa kuna mji wa Daudi, au Sayuni, ambao pia huitwa Ofeli, OFELI.

Ofeli ni neno la Kiebrania linalomaanisha tu sehemu ndogo ya ardhi. Na hapo ndipo mji wa Yerusalemu ulipoanzia. Nami nitataja sasa hivi kisha nitakuonyesha kwa undani zaidi baadaye.

Sababu ni kwamba hapa ndipo chanzo cha maji kilipopatikana, kile kinachoitwa Chemchemi ya Gihoni. Lakini kaskazini mwa Ofeli, jiji la Daudi, tuna Mlima wa Hekalu, ambao niliuelezea hapo awali, pamoja na TM. Upande wa magharibi, tuna kile kinachoitwa Kilima cha Magharibi, na hicho ni eneo kati ya Bonde la Kati na Bonde la Hinomu.

Na hatimaye, upande wa mashariki, upande wa kulia kwenye ramani yako, tuna Mlima wa Mizeituni. Kwa hivyo ndivyo tulivyo navyo vinavyoweza kutuelekeza kwenye mandhari ya Yerusalemu. Naam, mji wa Daudi kutoka kusini.

Hapa kuna Ofeli, katika eneo hili, mji wa Daudi. Tena, nitatumia maneno Mlima Sayuni. Nitatumia neno Ofeli.

Nitatumia neno "Mji wa Daudi." Nitatumia Sayuni. Na haya yote yatarejelea kipande hiki kidogo cha ardhi.

Na hapa kuna Bonde la Kidroni upande wa mashariki. Hapa kuna Bonde la Hinomu linalozunguka kutoka magharibi hadi kusini mwa jiji. Na hapa kuna Tiropean , au Bonde la Kati.

Na haya yote yanakutana chini katika eneo hili. Na kisha Bonde la Kidroni linaendelea hadi Bahari ya Chumvi. Angalia mji wa Daudi uko chini kuliko vilima vinavyozunguka.

Na unaweza kuuliza tena, subiri kidogo, kama unataka ulinzi, je, hutapata maji mengi uwezavyo? Ndiyo, utafanya hivyo, mradi tu kuna maji huko. Lakini nitarudia tena, kwa ajili ya mji wa Daudi, chanzo cha maji kiko chini karibu na Ofeli. Chemchemi ya Gihoni iko hapa hapa.

Na utaona njia za kuvutia sana ambazo waliweza kutoa maji kutoka kwenye Chemchemi ya Gihoni hadi mjini ili yasipatikane kwa maadui ambao wangekuja kuteka Yerusalemu. Lakini ni chanzo hicho cha maji, Chemchemi ya Gihoni, ambacho ndicho muhimu katika kuanzishwa kwa mji huo kwenye Ofeli ambapo upo. Sasa nimetaja kwamba Yerusalemu iko chini kuliko vilima.

Hapa kuna marejeleo kadhaa kuhusu kipengele hicho cha kijiografia. Katika Zaburi 121, mstari wa 1, mtunga-zaburi anasema, Nitayainua macho yangu niitazame milima. Msaada wangu utatoka wapi? Msaada wangu watoka kwa Bwana aliyeumba mbingu na nchi.

Kwa hivyo unaweza kufikiria mtu chini katika eneo la Ofeli, na anaangalia kaskazini, kuna Mlima wa Hekalu ulio juu zaidi. Anaangalia mashariki, Mlima wa Mizeituni, juu zaidi. Anaangalia kusini, ambapo kuna milima na vilima vilivyo juu zaidi.

Anatazama magharibi , ni Kilima cha Magharibi. Amezungukwa na milima. Na hiyo ndiyo ishara ambayo mtunga zaburi anatumia, jinsi Bwana anavyowazunguka watu wake.

Na pia katika Zaburi 125, mstari wa 2, milima inapoizunguka Yerusalemu, ndivyo Bwana anavyowazunguka watu wake sasa na hata milele. Sasa unaona jinsi kuona mandhari ya ardhi kunatusaidia kuelewa kitu ambacho kinaweza kuwa cha kiroho

zaidi kuliko unavyosoma katika Zaburi 121 na 125. Hilo ni jambo la kufurahisha , kwa njia, kutembelea Yerusalemu.

Daudi anashinda Yerusalemu, kipindi muhimu sana cha kihistoria katika historia ya jiji. Sanamu ya Daudi upande wa kushoto. Naam, si ya wakati wa Daudi, unatambua.

Vyovyote vile, vifungu vikuu ni 1 Mambo ya Nyakati sura ya 11, mistari ya 4 hadi 9. Hii ni Biblia ya New American Standard. Kisha Daudi na Israeli wote wakaenda Yerusalemu, yaani, Yebusi, na Wayebusi, wenyeji wa nchi, walikuwa huko. Kisha Daudi akakaa katika ngome, iliitwa Mji wa Daudi.

Hatimaye alipouteka mji na kuweka jumba lake la kifalme hapo, ngome yake hapo, kisha uliitwa kwa jina lake. Na akaujenga mji pande zote kuanzia Melo, kutoka eneo lililojengwa. Nitakuonyesha picha ya kile ambacho hilo linaweza kumaanisha, hata eneo linalozunguka.

Naye Yoabu akarekebisha sehemu iliyobaki ya mji. Yoabu ndiye kamanda wake. Na kisha, tukienda kwenye 2 Samweli sura ya 5, Daudi anateka mji wa Wayebusi.

Na tunaambiwa kwamba Wayebusi wangemdhaki Daudi na kusema, hata vilema na vipofu wanaweza kuilinda Yerusalemu. Kwa maneno mengine, Yerusalemu ina nguvu sana kiasi kwamba hata vilema na vipofu wanaweza kuilinda dhidi yako, Daudi. Lakini, tunasoma, Daudi aliingia mjini kupitia, kwa Kiebrania ni Sinor.

Na pengine tafsiri bora ya hilo ni kusema kupitia aina fulani ya handaki la maji ambalo Wayebusi wanalo. Naam, tukizungumzia maji, ni bora tuzungumzie kidogo kuhusu usambazaji wa maji. Ramani hii inapaswa kuwa imezoeleka kwa sasa.

Tena, ili kujielekeza, huu hapa Ukuta wa Kituruki ambao bado ni sehemu ya Yerusalemu leo. Hapa, na hapo ndipo Mlima wa Hekalu. Ofeli, mji wa Daudi, upo hapa.

Na tunachotaka kuzingatia ni Chemchemi ya Gihoni. Na angalia Chemchemi ya Gihoni iko karibu na Ofeli. Kwa hivyo tuna Chemchemi ya Gihoni , nami nitataja handaki lililojengwa baadaye na Mfalme Hezekia.

Lakini nataka kutaja kwamba sasa kwa kuwa tuna mstari huu wenye nukta kwenye ramani, unakuonyesha kile kinachorejelewa. Hiyo itakuwa sehemu muhimu sana ya ulinzi wa Yerusalemu. Na Bwawa la Siloamu, ambapo maji ya Chemchemi ya Gihoni yalikusanywa baada ya kupita kwenye handaki hili.

Na Bwawa la Siloamu ni muhimu sana katika muujiza ambao Yesu alifanya katika nyakati za Agano Jipya. Baadaye , ulikuwa na mfumo wa mifereji ya maji wakati wa

kipindi cha Hasmonea. Kipindi cha Hasmonea ni kipindi cha kati ya Agano la Kale na Jipya.

Na wakati wa kipindi cha Warumi, jiji lilikua kubwa sana kiasi kwamba ilibidi walete maji kutoka mbali. Na Warumi, ambao walikuwa wajenzi wakubwa wa mifereji ya maji, waliweza kuleta maji kutoka maili 20 ndani ya jiji na kujaza magari jijini kwa ajili ya watu na kwa ajili ya ibada ambazo zingefanyika kwenye Milima ya Hekalu. Hivi ndivyo jiji la Daudi, Yerusalemu ya Daudi, ukipenda, jiji la Wayebusi, lingeonekana.

Imezungukwa na kuta, kama hivyo. Jumba la Daudi liko juu katika eneo hili. Akiolojia ya kuvutia sana ambayo inatuambia jambo fulani kuhusu hili.

Hapa ndipo Chemchemi ya Gihoni ilipo. Na kielimu, sasa, ndani ya miaka mitano iliyopita hivi, wamepata msingi wa minara mikubwa iliyokuwapo ili kulinda chemchemi kutokana na maadui ambao wangeingia kutoka nje. Lakini hata kwa minara hiyo, bado kulikuwa na njia ya busara sana ya kushuka na kuchota maji , ambayo nitayataja hapo awali, ambayo nitayataja hapo awali, ambayo nitayataja baadaye.

Hapa kuna Bonde la Kati, na hapa kuna Bonde la Kidroni. Na unaona kuta hizi ng'ambo ya pili hapa. Kwa nini tuwe na kuta ng'ambo ya pili ya bonde? Kukusanya maji.

Mvua ikinyesha, punguza mwendo, ingia ardhini, ili watu waweze kupanda vitu hapo. Naam, huu ni mchoro wenye shughuli nyingi, lakini huu ni mtazamo wa kando wa Ofeli. Huu ni mkato unaoelekea mashariki-magharibi kuvuka Ofeli.

Na acha nijaribu kuonyesha kinachoendelea, kwa sababu ni muhimu sana kwa kuelewa kinachoendelea na usambazaji wa maji. Kwanza kabisa , hapa kuna Bonde la Kidroni, chini katika eneo hili. Na moja kwa moja katika Bonde la Kidroni, hapa kuna Chemchemi ya Gihoni, ambapo chemchemi ya Gihoni iko.

Sawa, hapo ni chini bondeni. Mji uko hapa juu kilimani, kwenye Ofeli. Unahitaji kulinda mji, kwa hivyo unahitaji kujenga ukuta.

Utajenga ukuta wapi? Hautajenga ukuta hapa chini bondeni, ambapo mtu anaweza kuja na kujificha juu yake. Unataka kujenga ukuta wako mahali fulani juu ya kilima, kwa hivyo una kilima ambacho adui atalazimika kupanda, hata kabla hakijafika ukutani. Kwa upande mwingine, hutaki kuweka ukuta wako mbali sana juu ya kilima, kwa sababu basi huna eneo la kutosha kwa watu kuishi.

Kwa hivyo kuna usawa kuhusu mahali utakapoweka ukuta wako. Sasa, watu wa Yebusi walifanya nini, na baadaye katika wakati wa Daudi, walichofanya nini, katika mwamba huu mgumu unaounda msingi wa Ofeli, walijenga bwawa kubwa. Na

walikuwa na handaki dogo lililochukua maji kutoka kwenye Chemchemi ya Gihoni na kuyaingiza kwenye bwawa, na hivyo bwawa lingejaa.

Tazama kwamba bwawa la kuogelea liko nje ya ukuta wa jiji. Kulikuwa na mlango wa kuingilia mjini, ndani ya ukuta wa jiji, katika sehemu hii, ambapo watu waliingia kwenye handaki lenye ngazi walizokuwa wamejenga hapa, na kisha eneo tambarare kuelekea kwenye bwawa. Na kile ambacho watu wangepanya ni kuchukua vyombo vyao, kushuka kupitia handaki hili hadi kwenye bwawa, kujaza vyombo vyao na maji, kisha kurudi mjini, na hicho ndicho walichokuwa nacho kama chanzo cha maji.

Kwa hivyo inalindwa na handaki linaloweza kufikia bwawa la kuogelea, lakini pia kulikuwa na minara miwili mikubwa hapo ambayo ilililinda. Sasa, baadaye , handaki zilichimbwa ili kuleta maji kidogo kusini. Hii ni kusini, hii ni kaskazini.

Nitazungumzia hilo baadaye kidogo. Wakati mmoja, ilidhaniwa kwamba kulikuwa na shimo hili, linaloitwa Warren Shaft, ambalo bado linaonekana Yerusalemu leo, na wakati mmoja, watu walidhani kwamba wakazi wa Yerusalemu walileta vyombo vyao chini hadi hapa na kuviangusha chini kupitia shimoni hadi mahali ambapo maji yalikuwa, lakini sasa tunajua kwamba sivyo ilivyo. Biblical Archaeology Review, toleo la Machi-Aprili la 2007, lina makala nzuri sana kuhusu hili.

Kwa hivyo Warren Shaft, eneo hilo pale, ambalo lilidhaniwa kuwa sehemu ya usambazaji wa maji, inaonekana kuwa jambo la asili, na kwa hivyo hatufikirii tena Warren Shaft kama njia ambayo maji yaliletwa jijini, lakini unaona jinsi haya yote yalivyo ya busara. Hapa kuna picha ya handaki linaloelekea kwenye bwawa. Bila shaka, sasa tuna chuma, samahani, tuna ngazi za chuma hapo, na unaposhuka kuelekea bwawa, unaangalia kushoto , na unaona eneo hili ambalo limeangaziwa chini.

Tulikuwa tunaangalia chini kabisa kwenye Warren Shaft wakati huo. Kwa njia, moja ya sababu kwa nini hatuhisi kwamba ilitumika kwa vyombo ni kwa sababu ili kuangusha vyombo chini humo ili kupata maji, ungekuwa na kamba juu yake, na ulipokuwa ukiendelea kuvuta vyombo, kamba zingekuwa zikisugua kando ya kuta, na ungeona alama za kamba hapo, lakini huoni kitu kama hicho. Kwa hivyo, inaonekana, hiyo haikutumika kwa usambazaji wa maji, lakini unaona jinsi usambazaji wa maji unavyolindwa ili watu waweze kupata maji ingawa una maadui nje ya jiji.

Sasa, baadaye , hapa kuna ukaribu wa Ofeli, Jiji la Daudi. Hapa kuna Chemchemi ya Gihoni, na walichofanya wakati wa Hezekia ni kutengeneza handaki kutoka Chemchemi ya Gihoni hadi kwenye Bwawa la Siloamu, na hili lilifanyika yapata mwaka wa 701 KK ili kuleta maji jijini kutoka upande mwingine na kuweza kuyahifadhi kwenye Bwawa la Siloamu. Hilo, bila shaka, lingekuwa limezungukwa na kuta.

Sasa, unaweza kudhani hii ni njia ya kuchekesha. Kwa nini usiende moja kwa moja? Na jibu ni, hakuna anayejua kwa nini njia iko hivyo, isipokuwa kusema kwamba kuna mwamba mgumu sana hapo, na watu waliokuwa wakichimba handaki labda walikuwa wakijaribu kupata mwamba laini zaidi. Baadhi ya watu pia wanashuku kwamba labda kulikuwa na aina fulani ya mwanya kwenye mwamba ambao maji yalipitia, na walifuata tu hilo.

Lakini hiki ndicho kinachovutia. Hiki kinaitwa Handaki la Hezekia. Hiki ndicho kinachovutia.

Ukitaka kuangalia mandhari ya mbali, hapa kuna Chemchemi ya Gihoni, na hapa kuna handaki linalodumisha daraja moja, likileta maji kutoka Chemchemi ya Gihoni hadi kwenye Bwawa la Siloamu. Na angalia, kuna takriban futi 150 za mwamba juu ya handaki, na waliweza kuchimba handaki hili. Na sio tu kwamba waliweza kuchimba handaki hili, lakini kile ulichokuwa nacho ni timu mbili za watu, timu moja iliyoanza hapa ikichimba hivi, timu nyingine iliyoanza hapa na kuchimba hivi, na walikutana katikati na kisha wakafanya marekebisho ili maji yatiririke kwa uhuru kutoka Chemchemi ya Gihoni hadi kwenye Bwawa la Siloamu.

Hapa kuna Jumba la Daudi hapa juu, sehemu iliyobaki ya jiji, sehemu ya ukuta wa jiji, yote yamefanywa kwa wervevu sana. Na kisha unaona hapa, Yoabu aliingia hapa, na sisi pia tuliingia. Hii ni kwa hisani ya Generation Word Company, na walikuwa wakizungumzia kuhusu safari waliyoifanya kwenda Israeli.

Kwa hivyo waliingia hapa, lakini mtu yeyote anayeingia kwenye handaki, ambalo tunaweza kutumia, ambalo tunaweza kupitia sasa, anaingia pia katika hatua hii. Na ili kukuonyesha tu jinsi ilivyo, hili hapa. Hapa, unaona ni jiwe ngapi lilitolewa? Hilo ni kuangalia moja kwa moja ndani ya handaki.

Ilikatwa kwenye mwamba wa chini ya ardhi, mita 50 chini ya ardhi, au kama futi 150 chini ya juu, moja kwa moja kupitia mwamba mgumu. Urefu wake ni kama nusu kilomita, kwa hivyo huo ni chini kidogo ya nusu maili. Wafanyakazi walifanya kazi kutoka kila upande, walikutana katikati, na tunasoma katika 2 Mambo ya Nyakati sura ya 32, alikuwa Hezekia aliyeziba njia ya juu ya chemchemi ya Gihoni, ambayo ndiyo sehemu ambayo ingeruhusu maji kutiririka ndani ya bonde, kwa sababu anashambuliwa na Waashuri, na hataki. Kwa hivyo alizuia hilo, na anachimba mfereji huu, kwa hivyo maji yatashuka hadi upande wa magharibi wa jiji ambalo liliunganishwa na ukuta wa jiji.

Na tunasoma kuhusu hilo katika 2 Mambo ya Nyakati sura ya 32. Na si hivyo tu, bali maandishi yalipatikana kwenye mlango wa handaki huko nyuma katika miaka ya 1800. Na inasema timu hizo mbili, yaani wafanyakazi, zilifanya kazi pande tofauti, na walikuwa wakichimba kuelekea kila mmoja, wakifuata sauti ya piki zao walipokuwa wakikata mwamba uliobaki, nao wakajiunga na handaki.

Na kisha baada ya kujiunga na mahandaki, kulikuwa na uchimbaji zaidi kidogo ili kukupa daraja laini kutoka Chemchemi ya Gihoni hadi kwenye bwawa la Siloamu. Kazi nzuri sana. Naam, huo ulikuwa wakati wa Daudi kuteka mji, na tulizungumzia kuhusu Hezekia na vyanzo vya maji.

Hebu tuangalie kidogo upanuzi wa jiji wakati wa Sulemani. Huo hapo Ofeli. Mwonekano mwingine wake, Bonde la Kidroni upande wa mashariki.

Bonde la Kati. Huo ndio Mlima wa Hekalu . Kipengele dhahiri sana tunachokiona.

Na kuna ramani yake upande wa kulia, na hiyo inaonyesha mahali ambapo chemchemi ya Gihoni na Handaki la Hezekia ziko, pamoja na bwawa la Siloamu ambalo tutataja baadaye kidogo. Bonde la Kidroni, Tiropean , au Bonde la Kati. Mviringo huu unaonyesha ukubwa wa jiji katika wakati wa Daudi.

Katika wakati wa Sulemani, alichukua sehemu ya juu ya kilima hiki ambacho Ofeli iko, eneo linaloitwa Hekalu la Mlimani, na hapo ndipo alipojenga hekalu tunalosoma katika maandiko. Kwa hivyo hapa ndipo hekalu lilipo wakati wa Sulemani. Baadaye , ilikuwa eneo la eneo la hekalu ambalo lilijengwa upya wakati wa Nehemia na Ezra, na kisha na Herode Mkuu pia.

Kwa hivyo jiji linapanuka kuelekea kaskazini. Mambo mengi ya kuvutia ya akiolojia hapa, na ninataka kuzingatia eneo hili. Tena, Ofeli na Mlima wa Hekalu vimeainishwa.

Nataka kuzingatia eneo hili, mambo ya kuvutia sana ambayo mtu anaona huko Yerusalemu ambayo yanatupa wazo la jinsi maisha yalivyokuwa wakati huo . Haya tuendelee. Nataka kuangalia eneo la Kiarabu liko wapi.

Hapa kuna baadhi ya uchimbaji ambao umefanyika, na kwanza tuna nyumba ya Achiel, inayoitwa nyumba ya Achiel, kwa sababu muhuri ulipatikana hapo ukiwa na jina lake. Yeyote aliyekuwa na nyumba hiyo alikuwa tajiri sana. Tulichojifunza kutokana na akiolojia ni kwamba nyumba za zamani za Daudi, sasa tunazungumzia karne ya 11 na karne ya 9 KK, zilikuwa na ghorofa mbili, na nguzo unazoziona katikati hapa zilikuwa na ghorofa nyingine, kwa hivyo zilikuwa na ghorofa mbili.

Kitu kingine unachokiona ni jengo hili kubwa, linaloitwa ukuta unaotegemeza, na ukuta unaotegemeza uliunga mkono jengo kubwa, ambalo misingi yake imepatikana juu yake tu. Sasa, kwa nini unahitaji ukuta unaotegemeza? Kwa sababu uko juu ya kilima, na ikiwa utajenga jengo kubwa juu ya kilima, lazima uwe na msaada upande wa kuteremka, vinginevyo jambo lote litaanguka, na kwa hivyo ukuta unaotegemeza umejengwa ili kutumika kama misingi wa jengo kubwa ambalo limejengwa hapo. Sasa, unafanya nini ? Unajenga ukuta huu, na unajaza nyuma yake .

Nilitaja milo. Tunasikia katika maandiko kwamba Yerusalemu inapojengwa, Milo inakuwa sifa kuu ya ujenzi wa jiji la Yerusalemu. Milo linatokana na neno la Kiebrania linalomaanisha kujaza, na inaonekana, linalorejelea ni kuta hizi za msingi na kizibo kinachoendelea nyuma yao, na hivyo ndivyo walivyokuwa wakitumia, hiyo ndiyo njia waliyokuwa wakitumia ili kujenga miundo yao katika jiji la Yerusalemu kwenye kilima hiki.

Kwa hivyo kuna matuta, kuna kuta, kuna kujaza, na nilitaja muundo huu wa kumbukumbu. Mambo mengine machache ambayo, ili kukuonyesha jinsi muundo huu ulivyo wa kumbukumbu, ambao labda unafikiriwa kuwa jumba la Daudi, ukiangalia kwa karibu sana hapa, unamwona mtu ambaye hutumika kama kijiti kizuri cha mita kila wakati kukupa wazo la jinsi vitu vilivyo vikubwa. Huu ndio msingi wa jengo la kumbukumbu.

Uchimbaji huo umefanywa na Eilat Mazar, ambaye ni mjukuu wa Benjamin Mazar maarufu, ambaye alikuwa mmoja wa wanaakiolojia wakuu wa Israeli na Yerusalemu, na ndiye aliyegundua jengo hili kubwa na anahisi kwamba linatoka wakati wa Daudi. Kwa hivyo linaweza kuwa jumba la Daudi, na hapa kuna ujenzi mpya wa jumba la Daudi, jinsi lilivyoonekana kwenye msingi huu mkubwa ambao tumeona. Naam, hapa kuna kitu cha kuvutia unachopata katika nyumba ya Achiel katika chumba kilicho pembeni.

Hili ni mojawapo ya mambo ya kufurahisha unayoyapata. Nataka kuelekeza mawazo yako kwenye jiwe hili. Lina ukubwa wa takriban kompyuta kubwa ya mkononi.

Hapa kuna ufupisho wake. Unajua ni nini? Ni choo. Upande wake, unatambua kwamba kilipotumika, kilikuwa cha mlalo, lakini kilikuwa choo.

Tena, moja ya mambo ya kuvutia unayoyapata katika nyumba ya Achiel. Kwa vyovyote vile, hivi ndivyo Yerusalemu ingeonekana wakati wa Daudi. Hii si Ofeli.

Hiki ni kijiji cha kisasa cha Silwan ambacho kiko ng'ambo ya Bonde la Kidroni, lakini angalia jinsi nyumba moja inavyojengwa juu ya nyingine, na hii ingekuwa hali huko Yerusalemu pia. Kwa kweli, tunasoma katika Zaburi 122, mstari wa 3, kwamba Yerusalemu imejengwa kama mji uliunganishwa pamoja, na hii bila shaka ingekuwa hali hiyo, ambayo ina maana kwamba ukiwa juu ya paa la jengo la juu zaidi, unaweza kutazama chini na kuona kinachoendelea kwenye paa la jengo la chini. Je, hilo linakukumbusha dokezo lolote la kihistoria? Tunatumaini, linazungumzia 2 Samweli 11, hadithi ya Daudi na Bathsheba.

Sasa, mtu anaweza kujiuliza ni kwa nini Bathsheba alikuwa juu ya paa lake akioga alasiri, lakini unaweza kuona Daudi, ambaye angekuwa sehemu ya juu zaidi ya jiji juu ya paa, angeweza kutazama chini na kuona hasa kilichokuwa kikiendelea. Kwa hivyo,

tunaona jinsi hadithi hiyo inavyohusiana kijiografia. Ni hadithi ya kusikitisha, lakini kijiografia, tunaona jinsi inavyofanya kazi.

Nataka kuangalia historia iliyoingilia kati kuanzia kurudi kutoka uhamishoni Babeli hadi uharibifu wa Yerusalemu. Ezra sura ya 3, kurudi kutoka uhamishoni. Hili lilitokea wakati Koreshi Mkuu, Mwajemi, baada ya kushinda himaya ya Babeli mwaka wa 539, alipotoa amri kwa Wayahudi waweze kuondoka uhamishoni Babeli na kurudi Israeli na kujenga upya Yerusalemu.

Kuta za Nehemia zilijengwa karibu mwaka 450, hata hivyo, baada ya hapo, ingawa kulikuwa na hekalu dogo wakati wa Ezra na Nehemia, kuta kuu hazikujengwa tena hadi karibu mwaka 450. Alexander Mkuu alianzisha kipindi cha Ugiriki, na hicho kilidumu hadi wakati wa Warumi mwaka 63 KK. Inaonekana kutokana na yote tunayosoma kutoka kwa mwanahistoria Josephus, mwanahistoria Myahudi Josephus, anayeandika karibu wakati huo huo na mitume, kwamba kulikuwa na uhusiano wa kirafiki sana kati ya Alexander Mkuu na Wayahudi, ingawa baadaye, wazao wa Wagiriki na Wayahudi walikuwa na migogoro yao.

Lakini kwa sehemu kubwa, na Alexander Mkuu, uhusiano ulikuwa mzuri sana. Kwa kweli, inaonekana hata alikuwa na mamluki wa Kiyahudi waliokuwa wakimpigania alipokwenda kushinda nchi zingine. Upanuzi wa Wahasmonia hadi Kilima cha Magharibi ulitokea mwishoni mwa karne ya 2 KK.

Wahasmoni ni familia ya wapiganaji waliopigana dhidi ya watawala wa Kigiriki kutoka kaskazini ambao walikuwa wakijaribu kuwabadilisha Wayahudi kuwa utamaduni wa Kiyunani, mbali na utamaduni waliouzoea. Na kulikuwa na vita vya wenyewe kwa wenyewe vilivyoanza karibu mwaka 167 hivi KK, na kufikia karibu mwaka 140 KK, Wayahudi walikuwa wamepata uhuru wao wa kidini na kisiasa, na hilo liliendelea hadi mwaka 63 KK wakati Pompey alipoingia na kuiteka nchi. Herode, tuna hekalu na Mlima wa Hekalu uliojengwa, ningesema mwaka 40 KK na unaofuata.

Kwa kweli, ni kama mwaka wa 37 KK na kufuatia wakati Herode alipochukua madaraka. Matukio ya injili yalitokea karibu mwaka wa 30 BK, na kisha tunaona uasi wa Wayahudi na uharibifu wa Yerusalemu mwaka wa 70 BK. Inafurahisha kupata baadhi ya nyenzo zilizobaki katika kipindi cha kati ya Agano unapoenda kwenye Bonde la Kidroni, ng'ambo kidogo ya Ofeli, unapata makaburi haya ambayo yamechongwa kwa mwamba imara.

Hizi ni makaburi ya watu waliokuwepo. Ile iliyo upande wa kushoto hapa inaitwa Nguzo ya Absalomu. Kwa kweli haina uhusiano wowote na Mfalme Absalomu.

Kwa kawaida hii ni aina ya usanifu ambao ungeupata katika kipindi kati ya Agano. Hapa kuna Kaburi la Zekaria, linaloitwa Kaburi la Zekaria, halina uhusiano wowote na

nabii Zekaria. Mambo haya yote ni mabaki ya kuvutia sana, mabaki ya kuvutia sana ya usanifu kutoka kipindi cha kati ya Agano.

Lakini unapata kitu kimoja, na kwamba eneo hili la Bonde la Kidroni limejaa makaburi ambayo yamejengwa moja kwa moja kwenye mwamba. Na cha kufurahisha ni kwamba, hata leo, juu ya Mlima wa Mizeituni, huo ndio Mlima wa Mizeituni nyuma yetu hapa, mawe haya yote madogo unayoyaona ni mawe madogo ya makaburi, makaburi ya kumbukumbu. Kwa hivyo Mlima wa Mizeituni, kuanzia Bonde la Kidroni chini kabisa hadi karibu juu, umekuwa mahali pa kuzikwa kwa miaka mingi.

Yerusalemu ya Agano Jipya, ramani tofauti kidogo, lakini tena, wacha nionyeshe kuta za jiji, kuta za jiji za sasa. Simaanishi kuwa mchovu kwa kufanya hivi, lakini inatumika kama mwelekeo mzuri kwa kile nitakachosema. Kuna ukuta wa jiji kama huo, na Mlima wa Hekalu hapa, ambao umeona picha zake na ramani zingine.

Kwanza kabisa, ninachotaka kufanya ni Herode Mkuu, wakati wa Herode Mkuu, kuta zilikuwa tofauti kidogo kama ilivyoainishwa na nyeupe. Alikuwa na Mlima wa Hekalu hapa. Angalia ukuta wa jiji la kisasa unavyoendeshwa hivyo, au niseme ukuta wa Kituruki, ule unaouona katika nyakati za kisasa, ulikuwa hivi. Lakini wakati wa Herode, ukuta ulienda hadi sehemu ya kukutania ya katikati ya Hinomu, na Bonde la Kidroni, na hapo hapo palikuwa na bwawa la kuogelea lililoitwa Bwawa la Siloamu.

Tutakuwa na hadithi ya kuvutia sana ya kusimulia kuhusu hilo. Na kisha ukuta ulipita karibu sana kando ya Bonde la Hinomu juu, ikimaanisha mahali ambapo ukuta wa sasa upo, juu kupitia hapa. Na katika hatua hii, badala ya kutoka hivi, uliingia kidogo kama hivyo, na hapa, nje ya ukuta wa jiji, kwa njia, ni mahali pa kitamaduni ambapo Yesu alisulubiwa katika Kanisa la Kaburi Takatifu, nami nitasema jambo kuhusu hilo.

Lakini alijenga upya mji, na akaanza ujenzi wake upya kuanzia yapata mwaka 37 KK hadi 4 KK. Sasa alitangazwa kuwa Mfalme wa Wayahudi mnamo mwaka 40 KK na Seneti ya Kirumi, lakini kwa kweli hakukuwa, Mfalme wa Wayahudi hadi mwaka 37 KK. Na kisha kuanzia karibu mwaka 22 KK, alianza kujenga hekalu, na hekalu likawa mojawapo ya mahekalu yenye utukufu zaidi katika Milki yote ya Kirumi.

Kwa kweli, eneo la hekalu lenyewe lilikuwa kubwa zaidi katika Milki yote ya Kirumi wakati wa Herode. Na hivyo hekalu lilikuwa kubwa zaidi katika nyakati za kale, yote yakiwa ya Herode Mkuu. Lakini Herode hakuwa na hekalu kubwa tu, bali pia alikuwa na jumba kubwa katika eneo hili la Yerusalemu.

Sasa, ni wazi, hatuna picha zake kutoka wakati huo. Hata hivyo, Mwisraeli mmoja kwa jina Nachman Avigad amefanya uchimbaji mwingi katika eneo hilo na kutupa wazo la jinsi jiji hilo lilivyokuwa, na kwamba, pamoja na vyanzo vya kihistoria, Mwisraeli mwingine anayeitwa Avi Yonah, pamoja na wafanyakazi wake, waliunda mfano wa Yerusalemu. Na hii ni kipimo cha 1 hadi 50.

Na tunachokiangalia hapa ni eneo la jumba la Herode Mkuu. Na baadhi ya watu wanafikiri kwamba labda ni katika eneo hili ambapo Yesu alikutana na Pilato jioni alipokamatwa. Kwa vyovyote vile, lililindwa na minara mitatu mikubwa.

Ilikuwa na nguzo zilizounganisha sehemu mbili za jumba la kifalme, na ilikuwa na umbo zuri sana. Na upande wa kulia, hili ndilo eneo la hekalu. Na hilo ndilo hekalu lenyewe.

Na hapa, jengo hili lenye minara minne midogo juu yake ni ngome ya Antonia. Mark Anthony alikuwa rafiki mzuri wa Herode Mkuu pia. Na kwa hivyo alipojenga ngome hii huko Yerusalemu ili kujaribu kulinda kile kinachoweza kuwa kinaendelea hekaluni, kwa sababu Herode alikuwa akiogopa kila wakati kwamba ikiwa uasi ungetokea dhidi yake, labda ungetokea katika eneo la hekalu, alijenga ngome hii kubwa na kuiita jina la Mark Anthony.

Na hii inaitwa Antonia. Kwa hivyo hii inakupa wazo la jinsi mambo yalivyo karibu. Labda kunaweza kuwa na nusu maili kati ya jumba la kifalme na eneo la hekalu.

Majengo mengine mengi hapa, ambayo hatutaingia. Lakini pia tuna jukwaa la hekalu hapa. Eneo hili, hekalu pale pale, ngome ya Antonia, ambayo niliitaja hapo awali.

Huu ni aina ya mandhari ambayo ungekuwa nayo kama ungekuwa kwenye jumba la Herode, ukiangalia upande wa pili kuelekea eneo la hekalu. Hapa kuna hekalu. Angalia eneo la nguzo hapa linaloitwa Ukumbi wa Sulemani, au Ukumbi wa Sulemani.

Yesu alifundisha sana, mafundisho mengi sana hapo. Yametajwa kwa jina katika Injili. Na kisha hapa kulia, tuna kile kinachojulikana kama Kibanda cha Kifalme, ambacho pia kilikuwa eneo la kufundisha.

Na hivyo eneo la hekalu halikuwa mahali pa dhabihu tu, bali pia mahali pa kukusanyika, kwa ajili ya kufundisha. Na Yesu na wanafunzi wake walikutana huko sana. Kwa kweli, hata baada ya Yesu kupaa, wanafunzi walikutana katika eneo la hekalu pia, na labda waliendelea kufanya hivyo, wafuasi wa Yesu, hadi kuharibiwa kwa hekalu katika mji huo mwaka wa 70 BK.

Hapa tena, hekalu. Unachokiangalia hapa ni ua wa wanawake. Uliokuwa nao ulikuwa ni ua tatu katika Israeli, hekalu katika Israeli, huko Yerusalemu.

Ulikuwa na mahakama ya Mataifa, ambapo mtu yeyote angeweza kwenda. Kisha ulikuwa na mahakama ya wanawake, ambapo wanawake na wanaume Wayahudi wangeweza kwenda. Kisha ulikuwa na mahakama ya wanaume, ambapo wanaume pekee ndio wangeweza kwenda.

Na kisha, bila shaka, ulikuwa na eneo la ndani, ambapo makuhani pekee ndio wangeweza kuingia hekaluni, na makuhani wakuu wangeweza kuingia Patakatifu pa Patakatifu pa hekalu. Na hiyo ilikuwa mara moja tu ya mwaka, Siku ya Upatanisho. Kwa hivyo hapa kuna ua wa Mataifa.

Na hapa, ngazi zinaelekea kwenye ua wa wanawake, ambapo wanawake wangeweza kwenda. Na unaona kizuizi kidogo hapa, balustrade. Na kulikuwa na kuchonga kwenye balustrade.

Kwa kweli, hapa kuna moja wapo, likiwaonya watu wasipite zaidi ya ukuta huo. Na kimsingi kile kilichosomwa ni kwamba, ikiwa mtu yeyote ambaye si Myahudi atakamatwa kwenye ngazi hizo, akakamatwa nje ya ua wa Mataifa, hatakuwa na mtu wa kulaumiwa kwa kifo chake ila wao wenyewe. Na tunasoma katika Matendo sura ya 21, mistari ya 28 hadi 29, kwamba Paulo alishtakiwa kwa kumleta Mmataifa katika eneo ambalo hakupaswa kuwa, wanaposema alimleta Trofimo pamoja naye, na kusema kwamba alimleta katika eneo la ua ambalo lilikuwa la wanaume Wayahudi pekee.

Kwa njia, hilo halikuwa limetokea, lakini ni kwa shtaka hilo kwamba walikuwa tayari wakati huo kumuua katika eneo la hekalu kabla ya kuokolewa na akida wa Kirumi. Zaidi ya hekalu kutoka kusini-magharibi. Eneo hili, hili hapa hekalu, Ngome ya Antonia.

Hapa kuna Jumba la Kifalme. Na hapa hapa kuna Bonde la Tyropean . Sasa, hii inadhaniwa kuwa ukumbi wa michezo.

Kuna swali kuhusu kama ukumbi wa michezo ulikuwepo au la, lakini kuna swali. Upo hapa katika mfumo huu maalum , lakini nataka kuwafahamisha, kuwafahamisha mambo kadhaa, mabaki ya kile unachokiona bado Yerusalemu leo. Kama nilivyosema, hapa kuna Bonde la Kati.

Kutoka Bonde la Kati, unataka kupanda Mlima wa Hekalu. Utafanyaje hivyo? Unafanya hivyo kupitia ngazi hii kubwa hapa, na hapo hapo kuna tao linalounga mkono hilo. Msingi wa tao hilo unapojishikamanisha na Mlima wa Hekalu bado upo hapo leo, nami nitakuonyesha picha yake.

Pia tuna njia ya kutembea iliyotoka kilima cha magharibi, ikiunganisha mahali ambapo viongozi wa Yerusalemu walikuwa, kimsingi Masadukayo na Mafarisayo, wakiunganisha na Mlima wa Hekalu, unaoitwa Tao la Wilson, sehemu yake imesalia. Na kile unachokiona pia, ukiangalia kwa makini sana katika eneo hili, nitakuonyesha ukaribu wa kitu halisi, ni baadhi ya mawe makubwa ambayo Herode Mkuu alitumia ili kuzuia udongo ili aweze kuchukua kilima hiki cha mvingo cha Mlima Moria na kukibadilisha kuwa Mlima wa Hekalu tambarare, na bado kipo nasi leo. Kwa hivyo, pata mwelekeo wa kinachoendelea hapa.

Ngome ya Antonia, Hekalu, Safu ya Kifalme. Tuko chini kwenye usawa wa barabara hapa wakati wa kile kilichobaki cha tao linaloelekea nje, na tao hilo maalum liliunga mkono ngazi kubwa iliyoshuka, ikatengeneza pembe, ikashuka hadi bonde la kati ambapo barabara hii ya Kirumi ilikuwa. Angalia imetengenezwa kwa lami.

Sasa unasema, subiri kidogo, mawe haya yote hapa ni yapi? Warumi walipoharibu Yerusalemu, ili kutoa mfano wa kile kinachotokea wakati watu wanapoasi dhidi yao, walienda kwenye Mlimani wa Hekalu, na wakaanza kubomoa ukuta wa Mlimani wa Hekalu. Walikuwa wanaenda kuharibu ukuta huo wote wa kuzuia, na mawe haya ni mawe ambayo Warumi walitupa kutoka juu ya Mlimani wa Hekalu, ambayo hatuwezi kuyaona kwa sababu yamefungwa hapa, na yameingia, na unaona nyufa barabarani. Nyufa hizo zilitokea kutokana na nguvu ya mawe hayo makubwa yaliyoanguka kutoka urefu huo na kuharibu barabara ya Warumi.

Cha kufurahisha ni kwamba, jiwe hili lenye maandishi lilipatikana, na linasema mahali pa kupigwa kwa tarumbeta, na kile ambacho kingetokea wakati wa sherehe kwenye kona ya Mlima wa Hekalu, ambapo picha hiyo ya awali ilipigwa, jiwe hili lilipatikana, na kile ambacho kingetokea wakati wa sherehe, mtu angepanda juu huko na tarumbeta na kutangaza mwanzo wa sherehe, na tunasoma kuhusu hilo katika kazi za kihistoria. Kwa mfano, Josephus, na Talmud, tunasoma, na hapa jiwe lilipatikana, na linasema mahali pa kupigwa kwa tarumbeta, na hilo lilipatikana kati ya mabaki ya chini. Ili kukupa wazo la ukubwa wa mawe hayo, huyu hapa Elaine, mke wangu, akitumika kama kijiti cha kupimia, na angalia ukubwa wa jiwe hili moja.

Hilo hutumika kuzuia udongo nyuma yake. Jiwe hili kubwa zaidi kati ya haya, lina uzito wa tani 400 tu. Mawe makubwa zaidi chini yamepatikana ambayo yana urefu wa futi 40 na uzito wa tani 570, na Hera alichofanya ni kuchukua mawe haya makubwa yaliyokatwakatwa na kuyaweka pamoja kwa usahihi kiasi kwamba huwezi hata kuweka wembe kati yake.

Bila shaka, leo kuna mmomonyoko fulani ambao umetokea, lakini huwezi hata kuweka wembe kati yao, na ni ukubwa wa mawe unaozuia udongo uliotumika kujaza ili kusawazisha Mlima Moria ili kutengeneza Mlima wa Hekalu. Hii inakupa wazo la ukubwa wa mawe haya. Kuna handaki ambalo limejengwa chini ya ukuta wa kuzuia maji upande wa magharibi ambalo linashuka moja kwa moja kwenye mwamba, na hapo unaweza kuona mawe mengine ambayo yametumika pia, na moja ya mawe hayo lina urefu wa futi 40 na lina uzito wa tani 570, na mtu anajiuliza jinsi yalivyoweza kuyahamisha mahali pake kwa usahihi hivyo.

Hiyo ni hadithi yenyewe ambayo ingehitaji mjadala mwingine. Acha nitajie baadhi ya maeneo na matukio mengine yaliyotokea katika Yerusalemu ya Agano Jipya. Mabaki ya Bwawa la Bethesda au Bethsaida, kulingana na picha unayotaka kuchukua, yamepatikana katika sehemu ya kaskazini-magharibi ya jiji.

Huu ni akiolojia , na huu hapa ni mfano wa hekalu, na huu hapa ni Bwawa la Bethesda, na angalia jinsi lilivyo karibu na eneo la hekalu. Huu hapa ni Mlima wa Hekalu. Huu ni kaskazini tu mwa Mlima wa Hekalu.

Hekalu, Safu ya Kifalme, na Ngome ya Antonia. Nataka kukuonyesha kitu hapa. Angalia nguzo zinazozunguka Bwawa la Bethesda.

Injili ya Yohana inatuambia kwamba ilikuwa na varanda tano au nguzo tano, na ikiwa unajiuliza, hiyo inamaanisha nini? Na sasa tunajua kutokana na uchimbaji, hivi ndivyo Yohana alivyokuwa akizungumzia. Nne hizo huzunguka pande zote, moja, mbili, tatu, nne, na moja katikati kabisa hapa. Nguzo tano, nguzo tano.

Yohana, ambaye alikuwa akiandika Injili ya Yohana, anajua Yerusalemu, na anajua kilichopo, na ni ishara nyingine ya uaminifu wake, kwa sababu kama Yohana angekuwa akiandikwa baada ya 70 BK , ni nani angejua kwamba Bwawa la Bethesda lilikuwa na varanda tano? Kwa hivyo Yohana anaandika kutoka kwa mtazamo sahihi wa kihistoria. Kwa njia, ilikuwa Bwawa la Bethesda katika Yohana sura ya 5 ambapo Yesu alimponya mtu aliyepooza. Lakini hapa kuna muujiza wa kushangaza unaotokea katika Bwawa la Siloamu, ambalo nilitaja hapo awali, Yohana sura ya 9. Yeye, Yesu, akipita, na anamwona kipofu tangu kuzaliwa.

Anamwambia, anamtemea mate, na anamwuliza kuhusu upofu wake. Anatema mate chini, anatengeneza udongo kutokana na mate, na anapaka udongo machoni mwa mtu huyo. Kisha anamwambia, "Nenda ukaoge katika Bwawa la Siloamu, ambalo hutafsiriwa kama harufu nzuri, kwa sababu Bwawa la Siloamu pia huitwa Bwawa la Shiloa," na Shiloa kwa Kiebrania linamaanisha harufu nzuri.

Na hivyo anamwambia, "Shuka ukaoshe matope machoni pako kwenye bwawa hili linaloitwa Harufu. Naam, muujiza huu unafanyika, ulioanzishwa kwenye Mlimani mwa Hekalu. Kwa hivyo haya ndiyo yanayohusika hapa."

Huo ndio Mlima wa Hekalu . Hapo ndipo Yesu anapokutana na yule kipofu, hapa juu. Bwawa la Siloamu liko hapa chini.

Tunachokiona ni umbali wa karibu nusu maili kati ya mahali ambapo Yesu aliweka udongo kwenye macho ya mtu huyo na mahali alipomwambia aende akanawe. Sio tu kwamba ni nusu maili mbali, lakini pia mteremko ni mita 150. Sawa, zidisha hilo kwa tatu, una nini? Una tone la futi 450 hivi.

Kwa hivyo huyu hapa mtu mwenye udongo machoni mwake, na inabidi ashuke kwenda huko. Na unajiuliza anaendeleaje na safari yake. Kwanza, anaondoka hekaluni.

Anatoka hekaluni, labda upande wa kusini, upande wa kusini hapa, ambapo kuna milango, na kuna hatua kadhaa. Kwa njia, hatua hizi, baadhi ya hatua hizi bado zinaonekana leo Yerusalemu, na zilipitia malango kadhaa hadi eneo la hekalu. Kwa hivyo huyu hapa anatoka, akielekea kusini kuelekea Bwawa la Siloamu, akipitia sehemu za jiji ambazo zimeunganishwa sana.

Sasa, chukua picha hapa. Anapitia. Hatujui kama kuna mtu anayemwongoza.

Labda anauliza maswali. Unajua, nitaenda upande gani? Labda alikuwa anaufahamu mji huo vya kutosha, ingawa unajiuliza ni kwa nini, ikiwa alizaliwa kipofu, angeufahamu mji huo vya kutosha. Lakini labda amewahi kutembelea Bwawa la Siloamu hapo awali na kwa namna fulani anajua njia yake.

Labda anawauliza watu, je, mnaweza kuniongoza huko? Je, mnaweza kunipeleka huko? Na mtu mmoja anampeleka sehemu, mtu mwingine anafuata njia nyingine. Na wanamtazama, na wanasema, unafanya nini na matope machoni mwako? Na anasema, usijali, niongoze tu kupitia Bwawa la Siloamu. Sawa, niache tu huko chini.

Kama unaweza kufikiria, labda hata watu wakimtazama wakisema, mtazame mjinga huyo. Ana matope machoni mwake. Kwa nini ameyatia matope machoni mwake? Na mtu huyo anasema, nipeleke tu kwenye Bwawa la Siloamu.

Sawa, nipeleke tu huko. Na hatimaye, anafika kwenye Bwawa la Siloamu. Hapa ni mahali pa kitamaduni ambapo lilipatikana.

Sasa tunajua kwamba hiyo ilikuwa kweli kutoka kipindi cha Byzantine, ambacho baadaye kilijengwa upya katika nyakati za Vita vya Msalaba. Hata hivyo, hapa kuna Bwawa halisi la Siloamu kutoka wakati wa Herode, kutoka wakati wa Yesu. Hatua zilizoelekea chini ndani ya maji.

Hapa kuna mchoro wa msanii wa jinsi ingekuwa. Katika slaidi iliyotangulia, unaona hatua za akiolojia. Na hivi ndivyo ingekuwa.

Kwa hivyo hatimaye inafika chini pale, na anashuka ngazi, na ananyoosha mkono, anaona maji, na anaanza kumwagilia maji machoni pake, na anaona. Ni muujiza wa ajabu. Na sababu moja ni ya kushangaza ni kwamba sisi sote ni vipofu.

Sisi sote ni vipofu hadi Bwana atufanye tuone. Na kwa hivyo hii ni picha ya kile kilicho kweli kwetu sote. Lakini zaidi ya hayo, angalia uhusiano huu ambao ni wa ajabu tu.

Mungu Baba alimtuma Yesu. Kwa hivyo Yesu alimtuma yule kipofu chini kwenye Bwawa la Shilo, kumaanisha "aliyetumwa." Kwa hivyo Mungu Baba alimtuma Yesu.

Yesu anamtuma kipofu kwenye Bwawa linaloitwa Bwawa la Kutumwa au Bwawa la Shilo. Yesu alishuka kutoka mbinguni. Kipofu anashuka kwenye Bwawa kutoka eneo la hekalu ambapo, nukuu, Mungu yuko.

Anashuka kutoka hapo hadi kwenye Bwawa kama vile Yesu alivyoshuka kutoka mbinguni hadi duniani. Anafika kwenye Bwawa. Roho alitoa nuru wakati wa uumbaji.

Kwa hivyo sasa maji, yanayomtambulisha Roho, yanampa mwanga kipofu, na kumfanya kiumbe kipya. Na jambo la kuvutia kuhusu hili, Isaya anatuambia kwamba Masihi atakapokuja, kipofu wataona. Na sehemu ya majadiliano ambayo Mafarisayo wanayo na kipofu ni kwamba kipofu anawaambia, "Mnajua, hamfikirii mtu huyu ni nabii."

Hufikirii yeye ni Masihi . Lakini kihistoria hakuna mtu yeyote aliyezaliwa kipofu aliyewahi kuwezesha kuona. Na jamaa huyu alinifanya nione.

Kwa upande wangu, hilo linatosha kwangu. Na pengine anafikiria kifungu cha Isaya 42.7 kinachosema vipofu wataona. Kwa hivyo huu ni muujiza wa ajabu wenye kila aina ya miunganisho ya kitheolojia ya kuvutia tuliyo nayo.

Na yote yaliyotokea kwenye Bwawa la Shilo. Nataka tu kutaja mambo mengine machache kuhusu mateso ya Yesu. Na kisha tutamaliza.

Hapa kuna picha nyingine ya Yerusalemu. Na unatazama hapa kwenye Mlima wa Hekalu. Unatazama mashariki katika sehemu hii, kutoka magharibi hadi mashariki.

Mlima wa Hekalu hapa. Hili ndilo eneo ambalo jumba la Herode lingekuwa karibu na eneo hili. Na kati ya maeneo haya, hapa ndani, ndipo mengi yalitokea Yesu alipokamatwa.

Kumbuka, alikamatwa bustanini ng'ambo ya Bonde la Kidroni kisha akarudishwa Yerusalemu. Kisha akamwona kuhani mkuu. Alimwona Pilato.

Alimwona Mfalme Herode, Mfalme Herode Antipa. Na kisha hatimaye akasulubiwa. Lakini kesi ya Yesu, kukamatwa kwake, na kusulubiwa kwake.

Alikamatwa katika Bustani ya Gethsemane, ambayo iko ng'ambo ya Bonde la Kidroni kutoka Mlimani mwa Hekalu. Katika hatua hii, kuna kanisa zuri sana lililojengwa hapo linaloitwa Kanisa la Mataifa Yote. Na upande wa kushoto wa hapo, kuna bustani yenye miti ya mizeituni ndani yake.

Gethsemane , kwa njia, inamaanisha shinikizo la mizeituni. Kulikuwa na mizeituni iliyovunwa hapo. Na jambo la kuvutia ni kwamba, katika bustani hiyo hiyo leo, angalia mti huu una shina kubwa.

Hatuwezi kuingia bustanini hapo. Kama ningeweza, ingekuwa kama urefu wa mikono yangu. Hivi ndivyo shina hilo lilivyo pana.

Huo ni mzeituni. Na mzeituni umetajwa kuwa wa angalau miaka 1,800 iliyopita. Labda hata kurudi nyuma hadi miaka 2,000 iliyopita.

Labda haikuwa wakati wa Yesu, lakini labda hii inahusiana na miti. Labda chipukizi la miti iliyokuwapo wakati wa Yesu. Na hivyo ndivyo Yesu alivyokamatwa.

Anaomba kwa Baba. Anapelekwa kwenye makazi ya kuhani mkuu. Na cha kufurahisha ni kwamba, huko Yerusalemu, mabaki ya kifahari sana yamepatikana ya nyumba zenye sakafu za mosaic ambazo labda zilikuwa za mtu ambaye alikuwa na cheo cha juu sana katika mfumo wa kisiasa.

Kwa mfano, Masadukayo, huenda ilikuwa hapa katika eneo hili ambapo Yesu alikutana na Kayafa, kuhani mkuu, na Anasi, baba yake. Kutoka hapo, anachukuliwa. Anapelekwa kumwona Pilato.

Hatimaye Pilato anatoa ruhusa ya kusulubiwa. Anasulubiwa kwenye kilima kidogo ambacho sasa kinajulikana kama Kanisa la Kaburi Takatifu. Jengo hili hapa, ameondolewa, na amesulubiwa.

Baadhi ya watu wanahisi ni Kanisa la Kaburi Takatifu, ambalo, binafsi, nadhani lina ushahidi wote unaothibitisha hilo. Wengine wanafikiri labda lilikuwa mahali palipoitwa Kaburi la Bustani au Kalvari ya Gordon, ambayo iko kaskazini mwa Yerusalemu. Na sababu ni kwamba, ukiangalia kilima hiki na kutumia mawazo yako, kinaonekana kama fuvu la kichwa.

Macho, pua ya daraja, au daraja la pua, niseme, na labda sehemu ya mdomo na meno hapa chini. Iko karibu na Kituo cha Mashua cha Yerusalemu Mashariki. Vyovyote vile, inavutia na mandhari hapo labda ilikuwa sawa na ilivyokuwa wakati wa Yesu, lakini kwa mtazamo wa kihistoria, nadhani kusulubiwa kwake kulifanyika katika Kanisa la Kaburi Takatifu, ambapo eneo hilo lipo.

Lakini kaburi halikuweza kumlinda. Baada ya yote, tunamtumikia Mwokozi aliyefufuka. Na kama alisulubiwa na kuzikwa katika Kanisa la Kaburi Takatifu au kwenye Kaburi la Bustani ni mjadala wa kihistoria wa kuvutia, lakini alifufuka.

Alifufuka, kisha siku 40 baadaye kutoka Mlima wa Mizeituni, akapanda. Na hapo kuna mnara mdogo unaoadhimisha kupaa kwake kutoka Mlima wa Mizeituni. Na bila shaka, kuna mengi zaidi tunayoweza kusema kuhusu Yerusalemu, lakini ole wetu, hatuna wakati.

Asante sana kwa umakini wako.